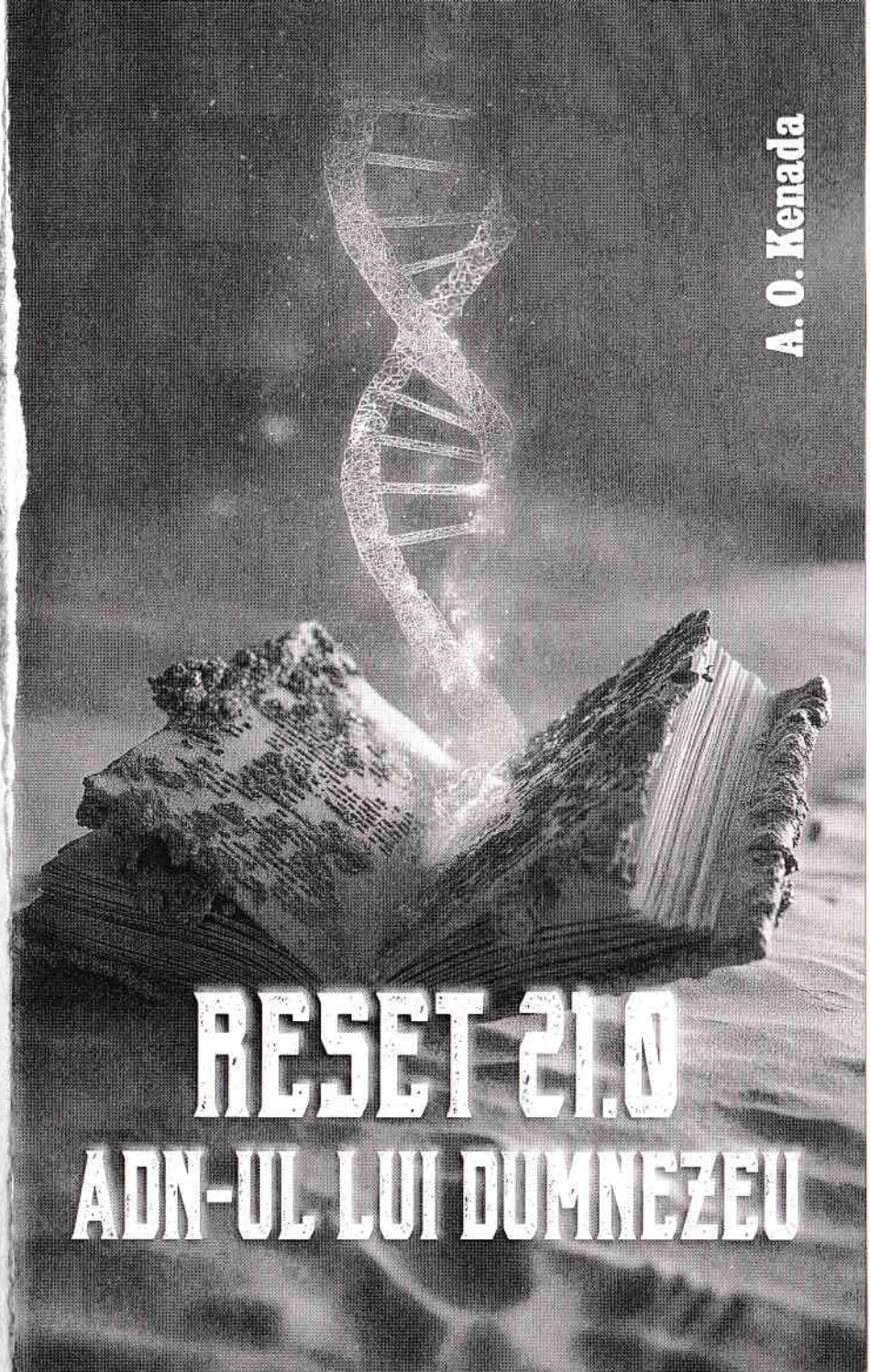

LBRIS

We know
books

A. O. Kenada

RESET 21.0
ADN-UL LUI DUMNEZEU

PROLOG

ISTORIA OCULTĂ A CĂRȚII DE NISIP

ÎN 2021, Alexander Milan Rogola împlinea 83 de ani. În ciuda vârstei, părea un om concret. Polonez de origine. Se mișca printre oameni și lucruri cu agilitatea, ba chiar cu sfiala unei fantome. Venise în România ca să viziteze, împreună cu nepoții săi, castelele fostei monarhii constituționale, despre care știa mai multe decât majoritatea conașionalilor mei relativ bine informați. Înainte de-a se întoarce în Elveția, unde mi-a mărturisit că se mutase în 2018, se oprise în Transilvania. Mă angajase ca ghid, iar Busuioaca de Cotnari pe care am împărțit-o frățește, într-o după amiază de neuitat pentru mine, a fost martora unui dialog pe care mă feresc să-l deconspir, în nuditatea sa frustă și aproximativă; în loc să-l reproduc cuvânt cu cuvânt, prefer să extrag din el jaloanele fără de care ceea ce vreau să vă transmit riscă să capete aerul unei scorneli de duzină.

Abilitățile mele lingvistice sunt neglijabile; bătrânul Rogola a recunoscut că învățase limba română în mai puțin de trei luni, ceea ce dovedea o agerime a minții nefirească la un om în etatea lui. Faptul că vorbea fără accent, cu o pronunție lipsită de inflexiuni, ar fi trebuit să mă pună în gardă, însă felul tihnit în care ordona silabele și îndicibila nepăsare cu care le rostea mi-au alungat temerile ce riscau să transforme așa-zisa noastră conversație într-un insuportabil dialog al surzilor.

— Înțeleg că scrii o poveste despre Cartea de nisip a lui Borges?

Am rămas interzis. De unde naiba aflase? Nu povestisem nimănui despre fascinația pe care „El libro de arena” o exercita asupra mea.

— Poveste?

— Mă rog, făcu el, amuzat de uluirea mea. Cunosc mai bine decât oricine dedesubturile acestei istorii monstruoase. Jorge Luis Borges, pe care îl respectăm amândoi, s-a străduit s-o oculteze, cu toată priceperea și bunele sale intenții.

Când cineva folosește adjectivul demonstrativ înseamnă că ține cu tot dinadinsul să fie convingător. Stăteam pe o terasă, sub umbrele unui asfințit care arunca peste crestele Retezaților² pete de-o inepuizabilă tristețe nepământeană. Casa pe care o închiriasse pentru două săptămâni pe străvechea vale a Sargeției³ părea construită la marginea unui teritoriu legendar și inaccesibil, în care cuvintele își dezvăluiau, cu o fervoare incredibilă, semnificații nebănuite.

S-a ridicat și a intrat în casă. Când s-a întors, a pus pe masa de sub cireș un tom de hârtie, prins într-un dosar cu șină de dimensiuni considerabile.

— Păstrează-l! m-a îndemnat.

Era nefiresc. Ne cunoșteam de câteva zile.

— Înainte de a-l citi, vreau să îți explic cum a ajuns Cartea de nisip la Borges și, mai ales, cum se face că specia noastră nu a învățat să înțeleagă avertismentele.

În timp ce vorbea, răsfoiam filele acoperite cu fonturi Times New Roman de doisprezece, spațiate la un rând și jumătate. Trei secțiuni, două lungi și una scurtă. **POVESTEA VINOVĂȚIILOR. MATCA ȘI FLUTURELE. EPIFANIA ȘI MARTORII UITĂRII.** 170 de pagini, format A4. Titlurile îmi transmiteau un sentiment de nesiguranță. Am vrut să-l întreb cine scrisese acele compilații care, la prima vedere,

² Retezaților – este vorba despre Munții Retezat, care fac parte din Carpații Meridionali, grupa muntoasă Retezat-Godeanu.

³ Sargeția – denumire antică a râului Strei, afluent al Mureșului. Potrivit legendei, în albia Sargeției și-ar fi îngropat Decebal tezaurul în timpul războaielor cu romanii.

aduceau cu o vagă tentativă literară, dar mi-a anticipat întrebarea.

— Nu-ți voi spune cum am intrat în posesia acestor mărturii, zise el, pe un ton mai degrabă înțelegător decât autoritar. Oamenii care ar fi trebuit să scrie aceste pagini sunt în viață.

— Ar fi trebuit?

Mă năucise. Le scriseseră acești oameni care erau încă în viață sau nu le scriseseră? M-a asigurat că, după ce voi citi tomul în întregime, voi înțelege ceea ce este de înțeles. El nu-mi cerea decât să-l urmăresc cu atenție și să nu-l întrerup. La vârsta lui, avea tendința de-a divaga, iar prezumtivele mele intervenții nu făceau decât să amplifice un obicei dezgustător, de care el nu izbutise niciodată să se dezbrace pe de-a-ntregul.

Prin urmare, l-am ascultat. Până la capăt și fără să-l întrerup. Când a terminat de vorbit, soarele apusese de minute bune. Eram atât de șocat de ceea ce-mi povestise, încât mi-am spus că nu voi mai pune alcool în gură o lungă perioadă de timp.

Mă uitam în gol, cu țigara în colțul gurii și nu știam ce să spun. Din casă ieșiră doi copii, un băiat și o fetiță, de zece și doisprezece ani, care se hârjoneau prin curtea acoperită cu iarbă grasă și mătăsoasă, ce adia sub lumina neonului instalat sub streășina unui fost hambar. Băiatul îi semăna leit. Nepoțtii cu care venise să viziteze castelele României, fără îndoială.

Gândurile îmi alergau prin cap ca niște viermi înfometaji, lipsiți de materialitate. Niciodată nu mai fusesem atât de debusolat. M-a condus până la poartă, asemenea unui medic care-și însoțește pacientul, nu cumva să se prăbușească de pe picioare. La despărțire, înainte de-a urca în mașina care mă ducea la Hațeg, mi-a strâns mâna cu o vioiciune pe care nu i-o bănuiam.

— Pot să vă vizitez mâine? am îngăimat.

— Da, desigur.

N-am dormit în noaptea aceea, în ciuda vinului care mă amețise. N-am îndrăznit nici măcar să deschid dosarul cu sină pe care l-am așezat pe noptiera de la capătul patului. A doua zi, cam pe la prânz, m-am întors, hotărât să-i dau de capăt acestei tărășenii care mă umpluse de o groază aproape incomunicabilă.

În curtea unde se jucaseră în seara precedentă copiii, un țăran și femeia lui trebăluiau la crăpatul unor butuci de foc.

— Ce doriți? mă chestionă bărbatul.

Un munte de om. În mâinile lui noduroase, toporul părea o jucărie nevinovată.

— Îl caut pe domnul Rogola, am spus, apropiindu-mă cu precauție.

— Domnul Rogola?

Femeia ridică din umeri și-și reluă lucrul. Am precizat:

— Bătrânul cu cei doi nepoți.

Figura namilei se destinsese într-un surâs disprețuitor:

— Vă referiți la domnul Milan și la familia lui.

— Exact.

— Au plecat. De dimineață, au venit două mașini după ei. De-alea scumpe, patru ori patru, cu scaune din piele și geamuri fumurii. S-au îndreptat spre Petroșani.

— Presupun că se întorc până spre seară.

— Nu, mă contrazise namila. Mi-au plătit tot, ba mi-au mai lăsat și ceva pe deasupra. Deh, oameni subțiri, cu dare. Dumneavoastră sunteți Kenada?

Da, eu eram.

— V-a lăsat un bilet.

Se scotoci și scoase din buzunarul cămășii un plic pe care mi-l întinse, cu același surâs viclean, dezgustat parcă de viață.

— La bună vedere, domnule!

Am deschis plicul abia acasă. Era sigilat. Hârtia dinăuntru fusese scrisă de mână. „Ți-ai câștigat dreptul de-a face orice dorești cu ceea ce ți-am spus și cu ceea ce ai primit în dar. Te asigur că nimeni nu va revendica vreodată paternitatea paginilor pe care încă nu ai avut curajul să le citești. 21 august 2021.

Rogola. P.S.: Ai procedat corect că nu ai insistat întrebându-mă cum am aflat de intenția ta de a scrie o poveste despre Cartea de nisip.” Literalele indicau o caligrafie fermă și clară; exprimarea unui om obișnuit să-și asume consecințele propriilor sale decizii.

Pe bătrânul Rogola și pe familia lui nu i-am mai văzut niciodată. În lunile următoare, n-am făcut altceva decât să citesc – și să recitesc de nenumărate ori – dosarul primit în acea seară de vară, pe valea Sargeției. Ziua dormeam, iar noaptea mă scufundam în lectură. Universul fictiv al acestor povestiri dezordonate e halucinant, însă rațiunea care-mi ordona să dau foc dosarului sau să-l îngrop în biblioteca mea de la Deva a fost în cele din urmă învinsă de trufie: anul trecut, prin decembrie, am luat hotărârea de a-l publica, sub copilărosul titlu de RESET 21.0. ADN-UL LUI DUMNEZEU.

N-am schimbat nimic în conținutul paginilor, lăsându-le cum erau, cu inadvertențele și erorile lor care, pentru mine, aproape că nu mai contează. Am făcut această muncă ingrată și totodată, infamă, de copiator, însușindu-mi o proprietate intelectuală care, în mod normal, ar fi trebuit să aibă alt destin și, firește, altă finalitate.

Singura completare a paginilor care urmează e acest preambul, ce condensează cuvintele bătrânului Rogola, într-o neizbutită tentativă de-a le face lapidare și inteligibile. Fac precizarea că refuz orice comentariu referitor la ceea ce veți citi – dacă veți citi – și că nimeni nu mă va convinge vreodată să procedez altfel. Veți înțelege abia la final de ce.

CARTEA DE NISIP a apărut pentru prima oară în vremea oamenilor în a doua jumătate a secolului XIX. La finele anului 1864, un călugăr obscur pe nume Avtar Orakov s-a aciuit printre ruinele de la Çufut Qale, străvechea așezare a keraiților din Crimeea numită, pe nedrept, „Cetatea Evreilor”; după cum se știe, așezarea fusese părăsită de locuitorii săi, odată cu devastatorul Război al Crimeii purtat de Imperiul Țarist cu o coaliție multinațională alcătuită

din Anglia, Al Doilea Imperiu Francez, Regatul Sardiniei și Imperiul Otoman. Acest Avtar Orakov, bărbat învățat și umblat prin lume, venea din îndepărtatele stepe ale Siberiei. El a adus Cartea în Crimeea, vărâtă într-o desagă printre alte scrieri redactate în toate limbile pământului. Despre Orakov se bănuia – nimic nu este sigur sub soare! – că se născuse la Moscova prin 1819, într-o familie bogată de aristocrați moscoviți și că, vreme de un deceniu, sihăstrise într-un schit din munții Urali, ale cărui denumire și localizare s-au pierdut în negura uitării. Se subînțelege că nu există nicio informație certă, validă, cu privire la modul în care Orakov a intrat în posesia Cărții; nu se știe de unde a adus-o, cum a găsit-o și cine a scris-o. La data la care s-a stabilit în Çufut Qale, Avtar Orakov împlinea 45 de ani, era uscățiv, cu fața pătată de soare și de îndelungatele privațiuni ale posturilor monahale.

Prezența noului locatar al ruinelor de la Çufut Qale stârnea curiozitatea călătorilor care, dintr-un motiv sau altul, se abăteau prin acele locuri bânuite de demoni, însă prea puțini erau cei care aveau curajul să se apropie de pustnic. A locui printre arăturile Iadului nu era tocmai cea mai indicată postură pentru un om cu mintea zdravănă, iar într-o eră dominată de obscurantism și superstiții, între a credita un astfel de individ cu statutul de sfânt și a-l taxa ca agent al Infernului, diferențele pot fi adesea insesizabile. Se spune că ori de câte ori acești călători, care trebuie să fi fost din cale afară de îndrăzneți, se apropiau de ruinele fostei cetăți keraite, ziua începea brusc să se fărâmițeze în bucăți de întuneric, cerul devenea uleios și violaceu, iar aerul se transforma într-un lichid fierbinte care-ți pârjolea plămâni. Totul dura câteva minute. Cuprinși de panică, nepoftiții vizitatori o luau la fugă înapoi pe drumul spre Bahcisarai, cea mai apropiată așezare locuită de oameni; cei care erau atât de înspăimântați încât nu-și puteau înfrâna pornirile și încercau să se refugieze printre crestele de la răsărit, dispăreau fără urmă. Cel puțin, asta era opinia celor care susțineau că-l văzuseră în carne și oase pe îngrozitorul

locatar al Cetății Celor Patruzeci, cum era numită așezarea în veacurile Hanatului Crimeii.

Nu-i de mirare că oamenii sfârșiseră prin a-l socoti demon și că autoritățile imperiale îi ignoraseră prezența până în 1881, an în care Alexandru al II-lea al Rusiei a fost asasinat la Sankt Petersburg de anarhiștii organizației Narodnaia Volia⁴, moment în care Avtar Orakov dispăre din Crimeea. Surse mai mult sau mai puțin demne de încredere confirmă că, la insistențele noului țar, Alexandru al III-lea, Okhrana – temutul Departament pentru Apărarea Securității Publice și Ordinii aflat sub comanda ministrului Vyacheslav Konstantinovich von Plehve –, își trimisese agenții în peninsula cu ordinul de a-l aresta pe pustnic și de a-l aduce la Moscova.

Nu se cunosc motivele acestei decizii imperiale și nici cine l-a alertat pe locatarul de la Çufut Qale de iminenta sa arestare. În 1883, fugarul apare la Paris, sub numele de Avistar Orkiavski, armator și bancher. Doi ani mai târziu, este văzut pe străzile Londrei, într-o caleașcă trasă de patru cai, ceea ce atestă o poziție socială de invidiat și un rang nobiliar pe măsură. Urmează un periplu care include mai multe orașe europene, printre care Viena, Roma, Veneția, Madrid și Napoli. În 1894, descinde în Buenos Aires, printre bascii și italienii din Barrio, sub înfățișarea unui bogat emigrant pe nume Mikhail Egorov, față de care noii săi concitadini par să nutrească un respect debordant și inexplicabil. Sursele bogăției și influenței sale sunt imposibil de identificat; omul moare în 1899, pe 27 aprilie, la ora unu și treizeci de minute, lăsând în urma sa o avere de dimensiuni înspăimântătoare și un imperiu de relații care va trece în mâinile unui nepot, Armand Cedric de Arbilio, pe atunci în vârstă de doi ani. Corpul neînsuflăit al fostului pustnic din Crimeea este incinerat pe

⁴ Narodnaia Volia – Voința Poporului, trad. din limba rusă; organizație revoluționară rusă, fondată în 1879, cunoscută pentru promovarea acțiunilor radicale împotriva regimului țarist din Rusia.

29 aprilie 1899, iar cenușa aruncată în Rio del Plata, de un executor testamentar neidentificat. Avea moștenită de Cedric de Arbilio e administrată de un consorțiu de avocați și bancheri, până în ziua în care moștenitorul legitim, ajuns la vârsta majoratului, își intră în drepturi.

Pe 3 mai 1899, un emisar misterios donează Bibliotecii Naționale a Republicii Argentina⁵ o importantă sumă de bani – 500 de lire sterline, echivalentul a nouăzeci, o sută de mii de dolari, la valoarea de azi – și o cantitate impresionantă de cărți rare (circa 300 de volume). Actul de donație nu menționează numele donatorului, dar precizează că persoana care a intermediat transferul e un anume Guillermo, tânăr avocat din Buenos Aires. Singura condiție pusă de emisarul care-și declină identitatea completă este ca aranjarea cărților să se facă sub directa sa îndrumare – condiție acceptată fără rezerve de Directorul Bibliotecii, Paul-François Groussac și de colegii acestuia –, amănunt care justifică prezența ulterioară a Cărții de nisip pe rafturile unei instituții considerată de majoritatea intelectualilor argentinieni ca fiind sacră.

Timp de șase decenii, Cartea este dată dispărută, fiind redescoperită, deloc întâmplător, în 1961, unde altundeva decât în Biblioteca Națională a Argentinei din Buenos Aires. Cum de fusese redescoperită abia acum și mai ales, în ce împrejurări, este un secret pe care directorul de atunci al Bibliotecii, nimeni altul decât vestitul scriitor argentinian Jorge Francisco Isidoro Luis Borges Acevedo – cunoscut publicului larg sub numele de Jorge Luis Borges –, avea să-l ducă cu el în mormânt. Născut pe 24 august 1899, în anul morții lui Avtar Orakov, alias Mikhail Egorov, Borges a ocupat acest post între 1955 și 1973, și, întâmplător sau nu, era fiul unui bărbat care se numea Jorge Guillermo Borges, scriitor aspirant, de profesie psiholog și, desigur, avocat. Cum

⁵ Biblioteca Națională a Republicii Argentina din Buenos Aires a fost înființată în 13 septembrie 1810, la inițiativa lui Mariano Moreno.

spuneam la începutul acestui obositor subcapitol, Jorge Luis Borges a publicat „El libro de arena” în martie 1975, însă la data publicării ei în „The New Yorker”, adevărata Carte de nisip se afla deja în custodia unui miliardar excentric, cu care viitorul scriitor se împrietenise în Elveția în 1920, pe vremea când era cursantul secției de limbi străine și filosofie a Universității din Geneva.

Miliardarul se numea, ați ghicit, Armand Cedric de Arbilio, era cu doi ani mai vârstnic decât Borges, iar Alexander Milan Rogola e fiul lui adoptiv. Conform celor povestite de Rogola, redescoperirea Cărții de nisip în 1961 a însemnat, de fapt, trecerea ei în proprietatea acestui Cedric de Arbilio, trecere pe care Borges se pare că nu a regretat-o niciodată. Tot din spusele bătrânului Rogola, am înțeles că relația dintre Cedric de Arbilio și Jorge Luis Borges a fost una deosebit de strânsă; cei doi aveau nu doar concepții și pasiuni comune, dar împărtășeau aceeași viziune despre o lume ce părea că se îndreaptă vertiginos spre autodistrugere.

De ce i-a predat Jorge Luis Borges Cartea lui Armand Cedric de Arbilio, Rogola nu a vrut să-mi spună. Sunt convins că Dumneavoastră, cei care veți avea răbdarea să citiți până la capăt această compilație, veți decripta cu ușurință motivele care l-au determinat pe marele scriitor să facă un asemenea pas. Mi-am propus să evit orice speculație pe marginea celor aflate de mine de la octogenarul meu partener de dialog de pe Valea Sargeției sau cercetând povestirile ce alcătuiesc osatura compilației de față și de aceea prefer să nu expun niciuna dintre concluziile la care am ajuns în urma unui efort cu care nu mă mândresc, dar pe care nici nu vreau să-l repudiez. Faptul că Borges nu a vorbit niciodată în public despre Cartea de nisip, preferând formula metaforei sau alegoriei, e de la sine înțeles. Pe de o parte, Borges știa că orice menționare a Cărții ar atrage atenția unor oameni cu care nu dorea să aibă de-a face, iar pe de altă parte, singurii în care avea cea mai deplină încredere erau Cedric de Arbilio și fiul adoptiv al acestuia.

Oricum ar sta lucrurile, scriitorul a înțeles un adevăr terifiant: cine stăpânește Cartea de nisip, stăpânește universul oamenilor. Întrebarea este cine poate stăpâni ceea ce, în realitate, e de nestăpânit? Cartea nu poate fi citită în întregime, deoarece fiecare nouă închidere a ei presupune o ascundere în infinit a ceea ce abia ai terminat de citit – e imposibil să găsești pagina pe care ai citit-o în urmă cu un minut sau o secundă! – și fiecare nouă deschidere echivalează cu o asolizare pe un teren ostil și necunoscut – nimeni nu a reușit să redeschidă cartea exact la pagina la care a închis-o. Paginile izvorăsc din coperti, iar o banală întoarcere a unei file te aruncă pe o pagină al cărui număr este cu neputință de anticipat, ceea ce indică faptul că, între pagina nou deschisă și pagina pe care tocmai ai întors-o, s-au interpus deja un număr variabil și nedefinit de alte pagini. Dacă de pildă, ai deschis cartea la pagina 1.000, când ai întors fila, te poți trezi aruncat pe o pagină care poate avea la fel de bine numărul 10.467 sau 6.781.594 sau oricare altul. Scriitorul însuși a recunoscut că o dată a deschis Cartea la pagina 40.514 și altă dată la una cu opt cifre, neuitând să adauge că, întotdeauna, între copertă și textul la care se uita, grosimea tomului părea să rămână constantă!

— Ai observat că în „El libro de arena” Borges se dovedește a fi surprinzător de zgârcit cu detaliile? mă întrebă Rogola, la finalul expunerii sale. Nu suflă o vorbă despre conținutul Cărții de nisip.

Într-adevăr, remarcasem și eu „zgârcenia”, dar o socotisem un simplu tertip scriitoricesc.

— Vreți să spuneți că omisiunea e intenționată?

— Vreau să spun că Borges a vorbit o singură dată în viață despre ce conține Cartea. În noaptea de 20 spre 21 noiembrie 1985, în fața unor oameni care înțelegeau exact despre ce vorbește scriitorul...

Am vrut să-i cer să fie mai explicit, dar ceva din atitudinea lui mă avertiză că nu e cazul să insist. Rogola îi cunoscuse personal pe cei mai mulți dintre protagoniștii compilațiilor adunate în dosarul pe care mi-l înmânase. Unii dintre ei

erau oameni fără pretenții, aproape inocenți. Louise Cosette Morel-Brown, Lucian David Vale sau Hermann Heller, de pildă. Alții, ca Emma Greisner sau Alan Bennett, făceau parte din altă categorie. Jorge Luis Borges și Armand Cedric de Arbilio jucau în liga greilor, ce-i drept, pe posturi diferite.

— Și Dumneavoastră?

— Eu?

Vrusesem să fiu ironic, dar nu-mi ieșise. Mă privi cu severitate și-mi spuse că oamenilor nu le place să discute despre ceea ce memoria lor nu onorează, fiindcă, din punctul lor de vedere, realitatea se compune strict din ceea ce ei cred că au dreptul să ignore sau să judece, să uite sau să țină minte.

Alexander Milan Rogola se considera a fi un simplu martor al uitării. Pentru el, orice altă perspectivă era irelevantă.

MARGINALIE. Am spus deja că Jorge Luis Borges a publicat faimoasa sa povestire „Cartea de nisip”, în ediția din 26 martie 1975 a revistei „The New Yorker”, una dintre cele mai importante publicații culturale nord-americane ale timpului. Câteva luni mai târziu, în septembrie 1975, la Emecé Editores din Buenos Aires, vedea lumina tiparului volumul cu același titlu. Scrisă în spaniolă, dar publicată pentru prima oară în engleză, „El libro de arena” a avut un succes răsunător, cele aproximativ șapte mii opt sute de caractere ale povestirii – numărul include și spațiile dintre caractere – consolidând reputația literară mai mult decât prestigioasă și binemeritată de care se bucura autorul volumelor „Ficciones” și „El Aleph”.

Departa de-a fi o doar alegorie a infinitului, „El libro de arena” este, după părerea mea, o metaforă a misterului, căci fascinația ficțiunii, dorința de a înțelege natura a ceea ce este de necuprins și imperativa nevoie de a transforma inextricabilul condiției omenești în axiome cu valoare de adevăr relativ reprezintă un mix spiritual de prim rang. Borges a rezistat tentației de-a intra în amănunte, parcă temându-se de propriile cuvinte și admitând, aproape cu timiditate, că

relatarea sa este, citez, „pe de-a întregul veridică” („el mío, sin embargo, es verídico”). Presupun că, în toate limbile pământului, atunci când spui despre ceva că este veridic, spui de fapt că este conform cu adevărul, nu că este adevărat sau real.

Nu sunt vorbitor de limbă spaniolă, iar despre „El libro de arena” s-a consumat destulă cerneală prin revistele literare ale epocii pentru a repeta aici truisme pe care cititorul le poate afla din surse mult mai informate și avizate. Încăpățânarea lui Borges de-a trece sub tăcere istoria Cărții de nisip, inventând un personaj fictiv care i-ar fi predat misteriosul tom la o dată incertă, mi se pare surprinzătoare, dar perfect explicabilă: orice tentativă de a insera o asemenea istorie într-un text literar ar conduce inevitabil la abaterea atenției cititorului; în loc să se concentreze pe problema infinitului și pe raporturile acestuia cu individualitatea sau finitul, lectorul riscă să se trezească captiv în hățișul datelor așa-zis istorice. Pe scurt, scriitorul sud-american a preferat să literaturizeze o istorie discutabilă, inventând o metaforă și un personaj care, chipurile, i-ar fi vândut Cartea, în împrejurări mai mult sau mai puțin obscure; publicarea lui „El libro de arena” la doi ani după demisia din funcția de director al Bibliotecii Naționale din Buenos Aires nu face, în opinia subsemnatului, decât să confirme o atare bănuială.

Bineînțeles, subiectul povestirii publicate în 1975 este o Carte a cărților infinită, a cărei început și sfârșit nu poate fi citit de nimeni și care este, literalmente, indestructibilă. Îngrozit de perspectiva deținerii unei astfel de monstruoziități care „infestează și pervertește realitatea” („una cosa obscena que infamaba y corrompía la realidad”), Borges ascunde Cartea de nisip în labirintul insondabil al Bibliotecii pe care avea s-o conducă până în august 1973. Anumite rațiuni de ordin practic mă împiedică să înșir detalii pe care autorul lui „El libro de arena” pare să le omită, cu fireasca și inconfundabila sa pedanterie intelectuală. Sunt pe deplin conștient că Borges a înțeles ca nimeni altul riscurile descoperirii și deținerii Cărții, însă întâlnirea pe care am avut-o în 2021 cu

Alexander Milan Rogola, în satul acela uitat de lume de pe Valea Sargeției – suntem în 2025, luna ianuarie –, precum și mărturiile scrise la care a renunțat cu detașarea omului pentru care lumea nu mai are surprize, m-au convins că singularitățile ce stau la temelia vieții produc infinite variațiuni capabile oricând să ne transforme în uitare și că riscurile ignorării avertismentelor sunt egale cu riscurile acceptării ori dezvăluirii.

S-a spus asta de nenumărate ori în istoria speciei noastre. Am ales dezvăluirea.

LBRIS

We know
books

POVESTEA VINOVAȚILOR

CARTEA DE NISIP ȘI IMPERIUL CONSPIRATORILOR

ISTORII COLATERALE

EDIFICIUL care poartă azi numele de Palatul Națiunilor din Geneva este opera unui consorțiu transnațional de arhitecți, alcătuit din doi francezi, Henri-Paul Nénot și Camille Lefèvre, un italian, Carlo Broggi, un ungar, Joseph Vago, și un elvețian, Jules-A. Fournier. În 1927, când a fost selectat să conducă echipa desemnată să proiecteze viitorul sediu al Ligii Națiunilor, Fournier împlinise 40 de ani. Era absolvent al Școlii Politehnice Federale din Zurich și se bucura de o reputație solidă în țara sa de baștină. Documente oficiale consemnează faptul că „Le Palais”, cum îi spun localnicii, a fost inaugurat în noiembrie 1936, cu doi ani și zece luni înainte de izbucnirea Celui de-Al Doilea Război Mondial, însă la vremea aceea, așa-numitul bloc „E” nu exista. Această aripă a complexului, ce contrastează ca stil arhitectural cu restul corpurilor, a fost construită între anii 1973 și 1975, ca o reflexie a exploziei de provocări cu care se confrunța, în plin Război Rece, actuala Organizație a Națiunilor Unite. Printre detaliile pe care istoria are dreptul să le ignore, se numără și acesta: în 1930, pe schelele Palatului, trudea și un oarecare Fernand Morel-Brown, de profesie zidar.

Această introducere, cam prea borgesiană după gustul meu, are avantajul de-a fi concisă și de-a transmite informații focalizate. În 1999, când am fost numit vicepreședinte al Agenției și am aflat detaliile pe care le deconspir în rândurile de față, Fernand Morel-Brown era plecat la cele veșnice de două decenii. În dosarul oamenilor-cod, am identificat o fotografie din acea perioadă – vorbesc de anii '30 – înfățișându-l pe Fernand împreună cu familia și câțiva apropiați, la ceea ce s-ar chema o petrecere câmpenească tipică pentru acea perioadă. Omul deținea cetățenia elvețiană, grație mamei sale, o oarecare Fernanda Morel, însă prin

veneile lui circula un amestec sanguin sfidător de cosmopolit: tatăl lui Fernand se numea Duncan Brown și provenea din străvechea Scoție. Cum a ajuns un urmaș al legendarilor William Wallace și Robert the Bruce să se căsătorească cu o elvețiancă get-beget rămâne, chiar și din punctul de vedere al unui american văduvit de prejudecăți rasiale, un mister fără semnificații. Adăugând patronimul Brown la patronimul Fernandei și recunoscându-i legitimitatea prin legarea lor cu o cratimă, scoțianul Duncan pare să fi reușit performanța inimaginabilă de-a îmbogăți zestrea genetică a speciei homo sapiens cu încă o combinație nefericită, pe care mentalitatea unei lumi coplesite de neliniștea conflagrației ce bătea la ușă nu o putea accepta decât ca nefiresc de înșelătoare. Pentru înțelegerea poveștii de față e important să aflați că, în anul de grație 1985, o așa-zisă urmașă a lui Fernand Morel-Brown pe nume Louise Cosette, lucra la Palatul Națiunilor din Geneva, în clădirea „E”, ca angajată a unui departament de relații publice al ONU.

În anul menționat, Louise Cosette împlinea patruzeci de ani. Era tulburător de frumoasă, de-o inocență aproape nepământească. Îndeplinea funcția de secretară și, ocazional, la ordinele șefului – un oarecare Jean Aubry-Lambert, despre care voi vorbi mai încolo –, pe aceea de arhivar sau, mai rar, de ghid.

Nu era căsătorită și nu-și arăta vârsta. În 1981, avu ghinionul să devină colegă cu Walter Luther Schmidt, un neamț tipic și orgolios, care se îndrăgosti nebunește de ea. Cum Louise îl refuză fără nicio explicație, neamțul sfârși prin a-și măcina frustrările în felul lui propriu: punând la cale un tertip prin care să o fotografieze goală, în cea mai desăvârșită și nudă intimitate.

O urmări deci de Louise Cosette, travestit în cele mai inedite posturi. Vreme de un an și jumătate, îndrăgostitul fu rând pe rând taximetrist, jurnalist, barman și ospătar, turist, istoric, om al străzii, poștaș, instalator și electrician. În cele din urmă, izbuti să plaseze mai multe minicamere de fotografiat în apartamentul Louisei, devenind proprietarul

cele mai impresionante colecții de nuduri cu un singur personaj feminin din Geneva. O obsesie maladivă care le pecetlui amândurora destinul: în toamna târzie a anului 1985, cadavrele secretarei Louise Cosette Morel-Brown și contabilului Walter Luther Schmidt fură scoase de polițiști de pe fundul lacului Geneva, în urma unui denunț anonim, care informase serviciul de urgență al poliției cantonale că un barcagiu fusese văzut aruncând în abisul apelor ceva ce semăna cu niște corpuri omenești învelite în saci de plastic. Semnalmente indicau un bărbat între două vârste, brunet și bine făcut, care vorbea stălcit franceza și purta barbă.

O săptămână mai târziu, ucigașul fu prins. Un emigrant de origine incertă, care trecuse clandestin granița în Elveția, mânat de cea mai omenească curiozitate. Din rechizitoriul procurorului de caz, bazat pe probele adunate de poliția cantonală, reieși că Tadeusz Berlucici-Bjerregaard îi surprinsese pe cei doi făcând dragoste sub clar de lună, în pofida frigului pătrunzător, în Parcul Mon Repos din Geneva. Cum inculpatul era un primitiv incapabil de judecăți morale, care trăia doar pentru a-și administra doza zilnică de cocaină, e lesne de înțeles ce s-a petrecut în mintea lui: cuprins de poftă, îl ucise mai întâi pe neamț, utilizând un cuțit de bucătărie sustras cine știe de unde, o violă frenetic pe sărmana femeie, după care o strangulă cu ambele mâini, savurând cu ardoare animalică stingerea ultimelor licăriri de viață din trupul care îi ațâțase instinctele de violator și ucigaș în serie. S-a aflat ulterior că această creatură subumană mai comisese două crime similare în Franța, ceea ce determină completul de judecată să aplice pedeapsa maximă: închisoare pe viață, fără posibilitatea eliberării condiționate⁶. O lună mai târziu – sentința fusese pronunțată la jumătatea lunii ianuarie –, Berlucici-Bjerregaard fu găsit mort în celula sa din Penitenciarul Champ-Dollon, raportul legistului închisorii

⁶ Elveția a abolit pedeapsa capitală pentru crimele comise pe timp de pace în 1942, odată cu adoptarea unui nou cod penal federal, care a intrat în vigoare în 1944.

nelăsând dubii în privința cauzei decesului: condamnatul își tăia venele de la încheietura mâinii cu un ciob de sticlă, obținut nu se știe cum și în ce împrejurări.

Oricât ar părea de surprinzător, abominabila fărădelege trecu neobservată de opinia publică locală și internațională, datorită discreției cu care acționară detectivii din poliția cantonală și magistrații cărora le fusese repartizat cazul, iar explicația nepăsării colective e copilăros de simplă: întreaga suflare a planetei era încă preocupată de faimosul Summit din 19-21 noiembrie 1985 care i-a așezat la aceeași masă pe liderul sovietic Mihail Gorbaciov și președintele Statelor Unite, Ronald Reagan, un eveniment care a marcat *de facto* începutul sfârșitului Războiului Rece dintre blocul comunist condus de Uniunea Sovietică și blocul capitalist, reprezentat de SUA. Cum uciderea prezumtivilor amanți Louise Cosette Morel-Brown și Walter Luther Schmidt fusese plasată de anchetatori în noaptea de după încheierea oficială a întâlnirilor ruso-americane, nimeni nu a făcut efortul de-a afla ce se ascunde în spatele acestui macabru episod criminalistic. În presa din Geneva apărură două, trei relatări succinte, care fură eclipsate de noianul de știri și articole despre instaurarea Noii Ere a Păcii și Prosperității – sintagma nu-mi aparține –, eră generată de previzibila destindere dintre Est și Vest și de inevitabila victorie a capitalismului asupra comunismului. Odată cu condamnarea asasinului, tragicul episod fu înghițit de meandrele uitării colective.

Ca să vă faceți o imagine despre dimensiunile panta-gruelice ale acestei uitări, pot să vă garantez că, un deceniu mai târziu, niciunul dintre polițiștii și magistrații care contribuiseră la anchetarea și condamnarea vagabondului internațional Berlucici-Bjerregaard nu-și mai amintea de cazul rezolvat de justiția cantonală din Geneva cu o celebritate mai mult decât suspectă la finele anului 1985. Și nu discut aici doar de mulțimea haotică alcătuită din detectivi, judecători, procurori și alți anonimi implicați în afacere, discut de toate probele invocate de acuzatori pe parcursul procesului, probe care au dispărut efectiv din

arhivele poliției și tribunalelor elvețiene, autorii acestei fantasmagorice evaporări a realității fiind, chiar și pentru sofisticatele capacități tehnologice ale prezentului, imposibil de identificat. Zic: autorii, deoarece o asemenea mașinațiune n-ar fi avut sortți de izbândă fără implicarea unor conspiratori proveniți din cele mai rarefiate și obscure cercuri ale puterii de pretutindeni pe care... Dar să nu anticipez... Din spirit de ordine, țin să precizez că, în perioada de care vă vorbesc, în frumoasa „Cetate a Națiunilor” avură loc o serie de întâmplări și evenimente pe care oamenii de regulă sunt tentați să le taxeze ca ne semnificative și, deci, irelevante.

În aprilie 1985, Jorge Luis Borges, celebrul autor al „Cărții de nisip”, s-a mutat definitiv în Elveția, desigur tot la Geneva, în luxosul și mondenul „des Bergues”, împreună cu tovarășa sa de viață, Maria Kodama, unde cuplul rămase până la trecerea în neființă a scriitorului. Ceea ce nu se știe e că, în pofida sănătății precare, Borges și-a petrecut noaptea de 20 spre 21 noiembrie 1985 tot la Palatul Națiunilor și tot în bine cunoscutul Corp „E”, printre indivizi care vorbeau zece limbi diferite, proveneau din toate colțurile Pământului și nu păreau deloc prietenoși.

În aceeași noapte de 20 spre 21 noiembrie 1985, doi muncitori din breasla răposatului Fernand Morel-Brown au încastrat într-unul dintre zidurile Clădirii „E” a Palatului Națiunilor, într-o locație arbitrar aleasă de ei, un seif de dimensiuni liliputane care conținea, chipurile, planurile arhitecturale ale complexului. Cel puțin, așa știau muncitorii, care, în schimbul acestui serviciu și al jurământului că nu vor divulga nimănui poziția seifului, se aleseseră cu câte o primă de trei mii de lire sterline – sumă înspăimântător de mare pentru acele vremuri de relativă stabilitate –, cu convingerea că fuseseră implicați în comiterea unui act cu incontestabile semnificații istorice și cu promisiunea unei vacanțe de vis pe Coasta de Azur. Cei doi erau britanici. Într-un mod cu totul inexplicabil, se pare că forțele de ordine care păzeau Palatul nu se sinchisiră de prezența lor, astfel că

spre dimineață, după ce șterseră cu grijă urmele muncii lor, se făcură nevăzuți.

A doua zi, se prezentară la serviciu ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. La finalul programului, își încasară prima, iar în jurul orelor 22.00 fură văzuți stând la o masă într-un bar, unde se îmbătară criță și declarară că vor să se întoarcă în Anglia, ca să-și petreacă Sărbătorile de Iarnă cu familiile și se plimbe cu șalupa pe Tamisa. Trei zile mai târziu, mureau amândoi într-un accident de mașină pe Route de Ferney, în apropierea orașului Ferney-Voltaire, la nici un kilometru de granița cu Elveția. Șoferul TIR-ului care-i strivi efectiv scâpă, ca prin minune, nevătămat, fiind ulterior, absolvit de orice vină; rezultatele autopsiei celor două victime confirmară că alcoolemia din sângele lor depășea cu mult pragul critic, ceea ce dovedea că în momentul impactului fatal, englezii fuseseră, în termeni cât se poate de obiectivi, beți criță.

Jorge Luis Borges muri pe 14 iunie 1986; întâlnirea la care participase în noaptea de 20 spre 21 noiembrie 1985 a fost uitată. Povestea care urmează poate fi privită ca o depoziție, deși instanța care a invocat-o nu se numără printre instituțiile inventate de oameni, ceea ce e totuna cu a recunoaște că vinovățiile nu se șterg niciodată și că între realitatea pe care mintea noastră o percepe și realitatea obiectivă a vieții diferențele sunt inextricabile.

PE 17 NOIEMBRIE 1985 – era într-o zi de vineri –, Jean Aubry-Lambert o chemă la el în birou pe Louise Cosette Morel-Brown, unde cei doi purtară acest scurt și nevinovat dialog.

— Te informez că în seara zilei de 20 noiembrie ești convocată la o întâlnire de lucru neoficială în Sala IX, începând cu orele 22.00.

Aubry-Lambert rostise aceste cuvinte pe un ton neutru și cât se poate de distant.

— Etajul al III-lea, preciză el.